

Els treballadors de la fàbrica

J. Trepat. Vida laboral i social en la Tàrraga del segle xx (1914-1985)

Jaume Espinagosa Marsà

Roser Miarnau Pomés

Museu Comarcal de l'Urgell (Tàrraga)

Des del Museu Comarcal de l'Urgell (Tàrraga), durant els anys 2006-2008 es va desenvolupar la recerca IPEC-Anàlisi intitulada Els treballadors de la fàbrica J. Trepat. *Vida laboral i social en la Tàrraga del segle xx (1914-1985)*, coordinada per Jaume Espinagosa Marsà i amb un equip d'investigadors format per Francesca Bardají Santiveri, Gerard Corbella López, Jaume Espinagosa Marsà i Roser Miarnau Pomés. El resultat d'aquest treball ha estat la redacció d'una monografia que duu el mateix nom de la recerca IPEC-Anàlisi.

Per tal de tenir una contextualització del perquè d'aquesta recerca i una perspectiva temporal correcta d'aquesta investigació cal fer la crònica de tot el procés de com aquesta empresa de maquinària agrícola, pionera a Catalunya i l'Estat espanyol, passa a ser propietat de l'Ajuntament de Tàrraga.

A mitjans dels anys noranta del segle passat, el director i el conservador del Museu Comarcal de l'Urgell (Tàrraga), Jaume Espinagosa Marsà i Oriol Saula Briansó, van fer una visita a la

fàbrica de maquinària agrícola J. Trepat de la ciutat, invitats per Damià Cucurull, un dels actuals propietaris. Damià Cucurull va realitzar una exhaustiva i detallada visita per totes les seccions de la fàbrica amb els museòlegs targarins. En aquest recorregut per les dinou naus, per la zona de despatxos, el departament comercial, els arxius de l'empresa i la casa del fundador de la fàbrica, Josep Trepat, va explicar tant el procés productiu com una aclaridora història d'aquesta indústria targarina. També comentà als tècnics del museu que la fàbrica havia estat visitada, feia uns mesos, pel director del Museu de la Ciència i la Tècnica de Catalunya (mNACTEC), Eusebi Casanellas, qui va manifestar la seva gran sorpresa i forta impressió per tot el patrimoni industrial conservat en aquell espai fabril. Una sorpresa i impressió que en aquells instants ja s'havien apropiat dels treballadors del Museu Comarcal de l'Urgell. Aquests són uns sentiments que es van repetir cada vegada que algú visita aquesta antiga fàbrica per primer cop.

Damià Cucurull comentava a tothom que el volia escoltar el seu desig de conservar tot aquell llegat industrial: naus, maquinària, eines i la documentació generada per l'activitat de l'empresa des de l'any 1914. També es dolia de la gran despesa que li suposava el manteniment de tota aquella infraestructura fabril. Ras i curt, buscava els suports institucionals per tal de poder donar continuïtat a la fàbrica J. Trepat un cop hagués cessat totalment la seva activitat productiva, que en aquells moments ja feia anys que estava sota mínims, –de fet, era pràcticament inexistent, però encara quedava en nòmina un treballador.

A partir d'aquella primera visita, als tècnics del museu targarí ja els va entrar una incessant inquietud sobre la salvaguarda futura d'aquell immens i impressionant patrimoni industrial. Una de les primeres actuacions que es realitzà fou un complet i extens reportatge fotogràfic, dut a terme pel conservador del Museu, Oriol Saula, durant el mes de novembre de 1995. Una altra actuació a favor d'atansar el coneixement de la fàbrica al gran públic es va dur a terme en el decurs del procés de recerca i selecció fotogràfica i de la redacció dels textos per a l'elaboració de la *Història gràfica de Tàrraga*, anys 1996 i 1997, amb motiu dels quals el director del museu va redactar un apartat especial a aquesta empresa. El 1997 mateix, els antropòlegs targarins Roger Costa i Carles García van publicar un article al núm. 10 d'URTX. *Revista cultural de l'Ur-*

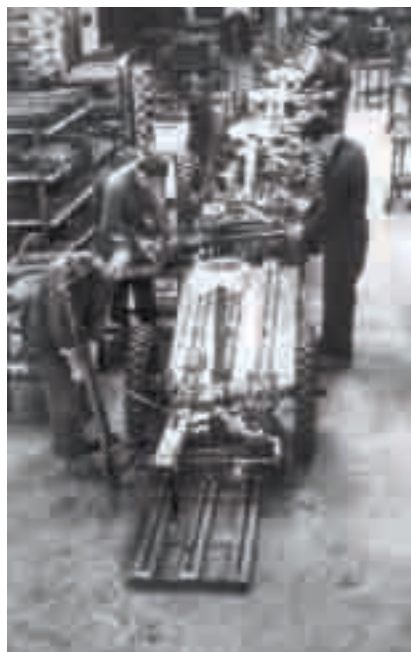
Imatge de la secció de muntatge amb la cadena de muntatge a ple rendiment en la producció de dalladores per a tracció a motor. Fotografia Calafell. Arxiu fotogràfic J. Trepat.

gell, sobre el patrimoni industrial de la comarca.

A partir d'aquella primera visita, des del Museu Comarcal de l'Urgell es van mantenir sovintejades converses amb Damià Cucurull i visites a la fàbrica Trepat per tal d'avaluar les possibilitats de conservar i rehabilitar tot aquell equipament industrial. Paral·lelament, l'aleshores alcalde de Tàrraga, Frederic Gené, i el president del Consell Comarcal de l'Urgell, Pere Grau, varen endegar el procés de negociació per tal que la fàbrica Trepat passés a formar part del patrimoni industrial públic targarí i català.

En aquell temps, des de la direcció de l'empresa es contactà amb l'arquitecte Daniel Gelabert, el qual elaborà un document on s'exposaven un seguit d'idees mestres encaminades a la conversió de l'antiga fàbrica en un ens museístic i de recerca, de divulgació i d'actuacions sobre el món agrícola.

Durant tots aquests anys de negociacions, de trencaments de les negociacions, d'avaluació de les possibilitats de transformar Cal Trepat en un centre museístic sobre la mecanització del món agrícola català i espanyol del segle xx, hi va haver moments en què semblava que el magne projecte tenia viabilitat i en canvi en altres moments semblava que s'estrucaven totes les solucions de futur. Així mateix, durant aquesta etapa, la tècnica de la Regidoria de Promoció Econòmica, Imma Pelàez, treballà en la recerca de subvencions i en la confecció d'unes directrius tècniques sobre la

fàbrica, alhora que Jaume Espinagosa elaborà un guió per a la realització d'un documental sobre el significat i la història de Cal Trepat, sempre assessorat per Damià Cucurull. Tot amb tot, amb esperances i desencisos es va arribar a l'any 2003, any d'eleccions municipals, que provocaren un canvi polític a l'Ajuntament targarí. El nou alcalde de la ciutat, Joan Amézaga Solé, fou informat per part del director del Museu de tot el procés de negociacions i actuacions i de les inquietuds per la conservació futura de la fàbrica Trepat. Durant els primers mesos de la nova legislatura, el director del Museu va redactar un projecte on es contextualitzava la fàbrica Trepat i el seu possible encaix dins el sistema del Museu de la Ciència i la Tècnica de Catalunya, on ompliria un buit en

l'àmbit de la mecanització del camp català i l'evolució de la maquinària agrícola. Amb aquest document sota el braç, i conjuntament amb l'alcalde de Tàrraga, van tenir una reunió amb Eusebi Casanellas, director del mNACTEC, per tal d'exposar-li les intencions de convertir l'antiga fàbrica Trepat en un museu sobre la mecanització de l'agricultura a Catalunya i Espanya i per demanar-li la seva col·laboració i assessorament.

En el número 17 d'URTX. *Revista cultural de l'Urgell*, editada el mes d'abril de 2004, Jaume Espinagosa Marsà publicà l'article "La fàbrica de maquinària agrícola J. Trepat de Tàrraga (1914-2004). Apunts d'un 'viatge pel túnel del temps'". Aquest treball va ser possible gràcies a l'estreta col·laboració i les informacions facilitades per Damià Cucurull.

Val a dir que des del començament d'aquella legislatura municipal el nou alcalde de Tàrraga i el regidor d'Urbanisme, Jaume Ramon, reprenen les negociacions amb els representats d'Indústries Trepat. Unes negociacions llargues i complexes que quallaren amb la signatura, l'1 de juliol de 2005 i el 24 d'octubre de 2006, d'un document d'intencions i un conveni ratificant el document anterior, que tenia per objecte establir les determinacions urbanístiques de les finques de la mercantil Indústries Trepat en part per a facilitar el desenvolupament urbanístic del sector SUD 14 del futur Pla d'Ordenació Urbanístic Municipal de Tàrraga i en part per a preveure la cessió

J. Trepat (dreta), fundador i director de la fàbrica, saludant el governador civil José Antonio Serrano Montalvo. Imatge Calafell. Arxiu fotogràfic J. Trepat.

dels terrenys i les naus ocupades per la fàbrica Trepat per tal d'incorporar-ho al patrimoni públic municipal amb la finalitat de destinar-les a museu. En el document signat per ambdues parts, s'especifica i es concreta l'ús museístic de les màquines i les eines fabricades des de l'inici de l'empresa fins a l'acabament de la seva activitat industrial, així com de l'agrícola i el seu desenvolupament històric a Catalunya i a Espanya.

El dia 15 de juny de 2006 hi va haver una reunió de treball, a la fàbrica Trepat, entre Damià Cucurull, Jaume Espinagosa i els tècnics del Museu Comarcal de l'Urgell, Gerard Corbella i Roser Miarnau, per tal d'establir els criteris de com aniria l'elaboració de les fitxes d'inventari de les màquines i eines de la fàbrica. S'establí un ordre de prioritats i, assessorats per Damià Cucurull, començaren el procés d'inventari de la maquinària i eines de les dinou naus de la fàbrica Trepat. Durant els propers mesos s'integrarien en la confecció d'aquest inventari la tècnica del museu Francesca Bardají Santiveri i el director del museu, Jaume Espinagosa Marsà.

Durant el mes d'agost d'aquell mateix any es confeccionà el projecte IPEC d'anàlisi intitulat *Els treballadors de la fàbrica J. Trepat. Vida laboral i social en la Tàrrrega del segle xx (1914 - 1985)*. L'equip d'investigadors els conformaven Jaume Espinagosa Marsà (director), Francesca Bardají Santiveri, Gerard Corbella López i Roser Miarnau Pomés. I a partir de la seva aprovació per part del Cen-

tre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya el mes de novembre d'aquell any s'endegà la recerca.

Finalment, el dia 27 de desembre de 2006 es va signar el conveni de cessió anticipada de la fàbrica i els terrenys dels voltants entre l'alcalde de Tàrrrega, Joan Amézaga Solé, i el representant d'Indústries J. Trepat Galcerán SA, Damià Cucurull Hansen.

Nogensmenys, durant aquests últims anys l'Ajuntament de Tàrrrega ha convidat diferents consellers i alts càrrecs de la Generalitat de Catalunya, de la Diputació de Lleida i del govern de l'Estat a visitar Cal Trepat.

L'any 2008 l'Ajuntament de Tàrrrega ha encarregat a l'antropòleg Roger Costa Solé la redacció del Pla Director de la Fàbrica Trepat per a convertir-la en un museu de la mecanització agrícola i en un centre de documentació sobre el món agrícola.

El dissabte dia 11 d'octubre de 2008 es va presentar, a la seu de la Biblioteca Central Comarcal de Tàrrrega, el llibre i documental realitzat per Gerard Corbella López, Jaume Espinagosa Marsà i Roser Miarnau Pomés *Cal Trepat: un viatge cap al passat industrial de Tàrrrega*, editat i patrocinat per l'Ajuntament de Tàrrrega, el Museu Comarcal de l'Urgell (Tàrrrega) i el Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya. En aquest treball es recull una part de la història oral de l'empresa mitjançant una selecció de les

entrevistes realitzades durant els anys 2006, 2007 i 2008 a antics treballadors de la fàbrica.

Finalment, el dia 5 de desembre de 2008 els responsables de la recerca van lliurar als tècnics del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional de Catalunya un mecanoscrit de 284 pàgines il·lustrat amb 150 imatges.

El contingut d'aquest volum s'estructura en els següents capítols: encetem el llibre amb un pròleg en què es descriu tot el procés de com la fàbrica de maquinària agrícola J. Trepat es converteix en propietat municipal i s'endega un seguit de feines: inventari de les peces, sol·licitud de subvencions, reparacions d'urgència a les teulades, un pla director i molts contactes en els àmbits tècnics i polítics per tal de convertir l'antiga fàbrica en un centre museístic on s'expliqui el procés de mecanització del camp català i espanyol. En el primer capítol es comenta la metodologia emprada per a tractar les fonts orals, s'exposa el guió de les preguntes fetes a antics treballadors de la fàbrica Trepat i finalment s'explica la tecnologia aplicada a les fonts orals. En el capítol segon,

dedicat als orígens i l'evolució de la fàbrica, trobem una contextualització històrica i dels diversos sectors econòmics de la Tàrrrega de començaments del segle XX i a continuació s'expliquen els orígens familiars i professionals de Josep Trepat, el fundador de l'empresa, i es descriu la seva personalitat. A partir del capítol tercer sobre el lloc de procedència i orígens dels treballadors de Cal Trepat ja prenen un protagonisme determinat els records, les opinions i les valoracions que fan els antics treballadors que hem entrevistat. Som del parer que deixar fluir el discurs d'aquests operaris, amb molt poques intervencions per la nostra part, té un alt valor testimonial i que d'aquesta manera donem naturalesa a la història de la fàbrica Trepat tal com la van viure els seus obrers, si més no, és el que ara ens expliquen, pensem que amb una dosi gens menyspreable de sinceritat i autenticitat, una vegada hem realitzat, transcrit i analitzat les entrevistes. A més a més, creiem que en un futur serà força interessant i alligadorador comparar la història de Cal Trepat segons la versió i l'experiència viscuda per antics treballadors i la que elaborin professionals de la història, antropologia, sociologia o tecnologia. En aquest tercer apartat, els treballadors ens comenten el seu primer contacte amb la fàbrica, com hi van accedir, les recomanacions i les influències que calien per a entrar-hi, l'horari i la puntualitat i la sirena que marcava les entrades i sortides a la fàbrica. Amb el decurs

dels anys, el so de la sirena de Cal Trepat esdevindria tot un símbol de la ciutat. En el quart capítol es comenten les diferents categories laborals. En el capítol cinquè, es parla detalladament de la feina a la fàbrica. Diferents encarregats i operaris de Cal Trepat ens expliquen les característiques tècniques de la seva feina a les diferents seccions del procés productiu: la foneria, el taller dels modelistes, la secció de tallants, la secció de muntatge, la secció d'estampació, les oficines administratives i el departament comercial. Clou aquest apartat amb les innovacions tecnològiques i la representació que tenien de la màquina recol·lectora francesa Braud. Al capítol sisè tractem quin era l'ambient laboral a la fàbrica: la relació entre els mateixos treballadors, la relació d'aquests treballadors amb el seu encarregat de secció, la relació i coordinació entre els encarregats, quins eren els contactes dels treballadors amb la direcció i gerència de l'empresa, quina opinió tenien del propietari, Josep Trepat; de l'apoderat, Fermí Cucu-

rull, i del gerent, Damià Cucurull. En el capítol setè ens ocupem dels accidents laborals. En el vuitè, dels sous dels treballadors i de les segones feines que molts havien de fer per tal d'arrodonir uns sous minsos. En el novè es parla de l'economat durant la postguerra més dura. En el desè apartat es comenten les eleccions del sindicat vertical franquista a l'empresa i dels acomiadaments de treballadors. El capítol onze descriu les festes que es feien a Cal Trepat, les vacances dels treballadors i les celebracions en honor al propietari, Josep Trepat. El dotzè apartat se centra en l'etapa final de la fàbrica i les possibles causes de la seva decadència. En el següent apartat presentem les conclusions de l'estudi, que tot seguit transcrivim per tal que serveixi de síntesi explicativa dels punts forts d'aquest estudi:

1. La fàbrica de maquinària agrícola J. Trepat de Tàrrrega fou un dels protagonistes principals de la mecanització del camp català i espanyol durant bona part del segle xx.
2. L'expansió de la maquinària

agrícola fabricada a Cal Trepapat situà per primer cop en la història la ciutat de Tàrraga en el mapa gran de la industrialització catalana i espanyola.

3. La demanda de mà d'obra, cada cop més gran, per part de la fàbrica Trepapat provocà que molts petits pagesos de Tàrraga i dels pobles veïns canviessin de feina o bé fessin compatible el treball agrícola amb el treball laboral.
4. L'horari laboral de la fàbrica, indicat amb els tocs d'una potent sirena que se sentia per tot Tàrraga, marcà el ritme de treball i, fins i tot, de la vida de la ciutat.
5. La potència econòmica de l'empresa la portà a tenir una incidència social dins de la ciutat com mai s'havia vist en la història targarina. L'amo i fundador de l'empresa, Josep Trepapat, i l'apoderat de l'empresa, Fermí Cucurull, tenien un pes inqüestionable en el món social i polític d'aquella Tàrraga.
6. L'impacte sociològic del mecenatge dels responsables de la fàbrica fou un valor afegit que amplificà la transcendència econòmica i social de l'empresa.
7. Les dinou naus de la fàbrica a l'entrada de Tàrraga, venint de Lleida, s'han convertit en una de les icones d'arquitectura industrial que identifiquen la ciutat.
8. Les incansables i inacabables provatures tècniques fins arribar a trobar una màquina que

funcionés el més correctament possible fou una altra de les característiques intrínseques de la manera d'operar i progressar de la fàbrica Trepapat, com també la creació i la modificació de maquinària ja existent.

9. Unes relacions laborals paternalistes unides a una pràcticament inexistent consciència obrera, si es vol, per força, marcaren el dia a dia de la feina a la fàbrica Trepapat.
10. La bonhomia, la senzillesa de caràcter i el tracte educat del fundador i amo de l'empresa contrastaven amb el tarannà seriós, ferm i imponent de l'apoderat de la fàbrica.
11. El disseny publicitari dels cartells, dels catàlegs i de tot el material de correspondència, dins l'àmbit local, segurament foren els aspectes més innovadors de les indústries Trepapat.
12. Les festes socials que en el decurs de la seva història va organitzar l'empresa mostraren un nivell d'ostentació pública de riquesa que deixava astorat el poble targarí.
13. Als anys seixanta del segle xx, la fàbrica Trepapat proporcionà, a pesar seu, mà d'obra qualificada a les noves indústries metal·lúrgiques que s'instal·laren a Tàrraga: Ros-Roca, Indox...
14. La lenta decadència de Cal Trepapat a causa de no haver-se adaptat als avenços tecnològics i comercials que exigien les dècades finals del segle xx, per motius diversos (manca

d'empenta dels responsables, falta de continuïtat empresarial en la línia familiar del fundador, els canvis socials i polítics a la Catalunya i a l'Espanya dels anys setanta, etc.) provocaren que es conservés tot aquest patrimoni industrial.

15. La conservació de tota l'antiga maquinària, de tot el conjunt d'eines dels diferents tallers i oficis que participaven en el procés productiu de la fàbrica, i també de tot l'arxiu administratiu de l'empresa, han de convertir la fàbrica J. Trepapat en un referent museístic nacional on s'expliqui la mecanització del camp català i espanyol del segle xx. A hores d'ara no tenim notícia de cap empresa a l'Europa occidental, de les característiques de Cal Trepapat, que conservi tot el seu patrimoni material i documental. La fàbrica Trepapat és un cas excepcional, únic.

L'estudi es clou amb un epíleg en què es presenten els principals valors de la fàbrica J. Trepapat de Tàrraga com a patrimoni industrial català i la bona fortuna que a començaments del segle xxi hagi pogut conservar l'edifici, tota la maquinària que en el decurs dels anys van utilitzar i tot l'arxiu administratiu de l'empresa, la qual cosa ha de permetre la realització d'un projecte museístic, cultural i turístic que expliqui la mecanització del camp català i espanyol durant bona part del segle xx. A continuació trobem un glossari, la bibliografia i